

Вирішальна роль у регулюванні трудових міграційних процесів як загалом в країні, так і в її окремих регіонах належить управлінню соціально-економічними факторами, тобто такими умовами життя і трудової діяльності людей, які можуть змінюватися в результаті перерозподілу капітальних вкладень, фонду заробітної плати, суспільних форм споживання. Принагідно зазначити, що в умовах перехідної економіки розробка демографічної політики та її реалізація будуть успішними лише тоді, коли будуть враховуватися масштаби, напрями та структура міграційних потоків.

Зовнішні трудові міграції трудових ресурсів країни нині виконують особливу функцію у підвищенні зайнятості населення і на цій основі поліпшення матеріального становища мільйонів сімей, життєвого рівня значної частини населення через його участь у виході на ринки праці країн близького і далекого зарубіжжя. Регулювання соціально-економічних умов міграцій робочої сили має передбачати проведення цілої системи заходів, інженерію і технологію, які будучи адаптовані до ринкових умов господарювання, мають широке коло взаємопов'язаних комбінаційних можливостей, здатних менш болісно, ніж директивне управління, впливати на розвиток постійних і трудових міграційних процесів, явищ та тенденцій, які визначають спрямованість і характер просторової мобільності трудових ресурсів країни.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЮ МІГРАЦІЄЮ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ

*ОВЧИННИКОВА О.Р.,
Технологічний університет Поділля,
м. Хмельницький, Україна*

Переміщення робочої сили за межі країни в пошуках працевлаштування – зовнішня трудова міграція – є звичайним процесом в сьогоденні України. З початку 90-х рр. цей вид міграції набув значних розмірів і продовжує розширюватись. Сьогодні, за даними центру «Демократичні ініціативи», не менше 7 млн громадян України виїждять за кордон на тимчасові роботи з метою поповнення сімейного бюджету [1].

Однак в Україні відсутня достовірна статистика відносно кількісних та якісних характеристик міграційних потоків. Це обумовлено недостатньо розвинутою аналітичною системою дослідження демо економічних процесів, невідпрацьованою правовою базою, яка має регулювати працевлаштування громадян за кордоном. Відсутність контролю за міграційною ситуацією, яка склалася на

сьогодні, дає можливість багатьом громадянам працювати за кордоном, не реєструючись як трудовий мігрант та уникаючи правової і податкової відповідальності [2]. Відтік трудових ресурсів активного віку супроводжується погіршенням демографічної ситуації в країні-донорі, а зменшення кількості висококваліфікованих спеціалістів знижує якісний склад її населення; недосконалість правових актів та інформаційного забезпечення дозволяє приховувати валютні операції або займатися протиправною торгівлею.

Проте рішення про обмеження виїзду робочої сили з України буде невірним. Трудова міграція в умовах росту безробіття і зниження рівня життя населення переводить більшу кількість громадян на самозабезпечення себе і своєї сім'ї, що знімає соціальну напругу в суспільстві. До того ж, повернення в країну частини валютних заробітків сприяє покращенню економічного потенціалу країни.

Міграційні процеси не тільки змінюють обсяг пропозиції робочої сили на вітчизняному ринку праці, але й впливають на її якість через неоднакову участь в міграційному русі носіїв різних якісних характеристик. До найбільш важливих якісних характеристик робочої сили відносяться: освітній рівень, професійна структура, рівень кваліфікації та стан здоров'я трудових мігрантів.

В сучасних умовах України важливого значення набуває фундаментальне і глибоке дослідження причин і наслідків процесу міграції робочої сили, її легалізації в сфері міжнародних відносин, а також ефективне управління міграційними потоками.

Як показали дослідження, причини міждержавної міграції робочої сили в країні та змін напрямів міграційних потоків і професійно-кваліфікаційного складу мігрантів – різні. Деякі з них об'єктивні і постійнодіючі, інші – суб'єктивні і короточасові. Міграційні процеси можуть бути викликані факторами внутрішнього економічного розвитку країни і зовнішніми факторами, тобто економічними і політичними зв'язками між країнами. Загальними причинами міграції були і є різного роду військові конфлікти, міжнаціональна і релігійна ворожнеча, політичні, сімейні, культурні, екологічні мотиви. Міграція робочої сили, будучи однією з форм міжнародних економічних відносин, органічно пов'язана з іншими формами зовнішньоекономічних відносин: вивозом капіталу, зовнішньою торгівлею, валютними операціями.

Здійснюючи наше дослідження ми виокремили соціально-економічні причини трудової міграції України та диференціювали їх за ступенем впливу на бажання мігрувати, тобто визначили складові коефіцієнту міграційної готовності [3]. На основі проведеного у 1998 р. соціально-демографічного опитування трудових мігрантів Хмельницької

області були виявлені позитивні і негативні фактори трудової міграції (див. табл.).

Таблиця

Перелік факторів, що мають вплив на трудову міграцію

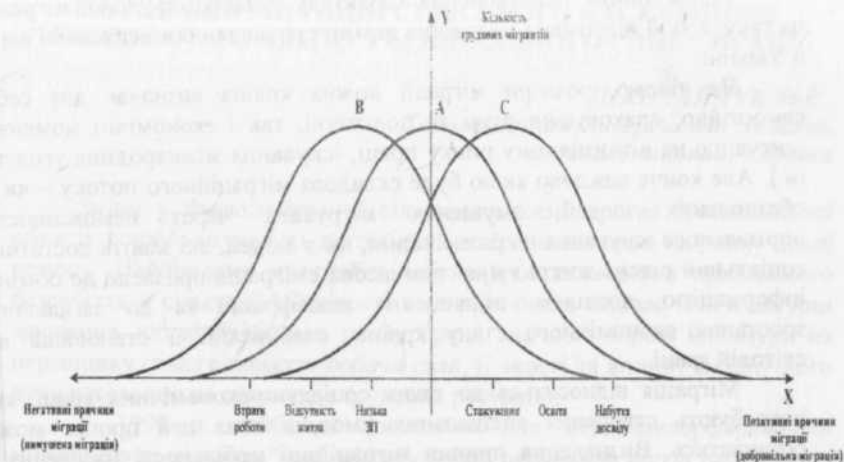
Позитивні фактори	Негативні фактори
Намір покращити особисте життя	Відсутність житла
Перспективи покращення рівня життя	Низька заробітна плата
Кращі освітні можливості	Втрата роботи
Підвищення кваліфікації	Відсутність роботи і заробітків
Стажування	Неможливість реалізувати на батьківщині свої інтереси та таланти
Розширення знань про інші землі і культуру	Погані житлово-побутові умови

Переважає у мотивації трудової міграції позитивних факторів притаманно середньому або вище середнього соціального прошарку, які достатньо матеріально забезпечені та мають засоби до існування на батьківщині, а бажання працевлаштуватись за кордоном носить діловий (як у випадку стажування, освіти), або особистий (наприклад, розширення знань про інші землі і культуру) характер.

Негативні фактори, переважають в тому випадку, коли робота в інших країнах для особи є чи не єдиним виходом з кризового власного становища або сім'ї. При цьому необхідно зауважити, що така ситуація призводить до соціально-економічної напруги: громадяни цієї категорії мігрантів майже завжди йдуть на чорнову, малокваліфіковану, а також і на нелегальну роботу.

Отже, для кожної країни суттєво – мігранти яких категорій переважають у загальному міграційному потоці. Оптимальна кількість трудових мігрантів за причинами виїзду відображена у графіку за допомогою системи координат. Вісь Y – загальна кількість трудових мігрантів в країні; вісь X – фактори, що спонукають до бажання мігрувати. Із знаком (-) по вісі X – негативні фактори, тобто умови, які ведуть до вимушеного пошуку працевлаштування за кордоном; із знаком (+) – позитивні умови виїзду.

За допомогою експертних оцінок або на основі досліджень міграції в минулому можна диференціювати вибрані фактори за ступенем важливості, тобто надати кожній причині цифрове значення (за модулем) [3].

Графік оптимальної кількості трудових мігрантів за різними причинами виїзду

Таким чином, графік розподілу трудових мігрантів має вигляд синусоїди: в будь-якій країні кількість мігрантів, доведених до неможливості існування на батьківщині (крайне значення вимушеної міграції), і людей, які просто бажають щось змінити, маючи дуже добрі житлові умови (крайне значення добровільної міграції), є невеликою. Найбільшу кількість становлять громадяни, які мігрують на заробітки за середніми причинами – від втрати роботи і відсутності матеріальних умов до можливості стажування, підвищення рівня освіти, кваліфікації. Питання полягає в тому, в яку сторону відхиляється вершина синусоїди. Можливі такі ситуації:

A – показує нормально розподілену кількість мігрантів, тобто майже однакову кількість мігрантів, сформовану позитивними і негативними причинами. Як нам здається, така ситуація приводить до стабільності в суспільстві;

B – лінія синусоїди нахилиється вліво. Зростає кількість мігрантів, виїзд яких зумовлений негативними факторами. Це вказує на критичну ситуацію в країні, низькі умови життя населення. На жаль, така картина характерна сьогодні для України;

C – синусоїда нахилиється вправо. Відбиває ситуацію, коли міграція більшості трудових мігрантів викликана позитивними факторами, що характерно для розвинутих країн з високим рівнем життя.

Таким чином, перетворення характеру сучасної трудової міграції на таку, в якій позитивна мотивація домінує, є завданням державної ваги в Україні.

Як відомо, розміри міграції кожна країна визначає для себе самостійно, враховуючи різні як політичні, так і економічні моменти (ситуацію на вітчизняному ринку праці, існування міжнародних угод та ін.). Але конче важливо якою буде складова міграційного потоку – чи з обездолених людей, змушених мігрувати через неможливість нормального існування на батьківщині, чи з людей, які мають достатній соціальний рівень життя і чия тимчасова еміграція призведе до обміну інформацією, досвідом, підвищення кваліфікації та до загального зростання економічного стану країни, стабілізації її становища на світовій арені.

Міграція відноситься до таких соціально-економічних явищ, які потребують створення спеціальних умов, в яких цей процес може розвиватись. Визначення причин міграційної мобільності населення і ступінь впливу їх на різні категорії громадян дасть можливість передбачити поведінку конкретних категорій населення. Однак для правильного управління цим соціальним процесом недостатньо знання та прогнозування поведінки людей в заданий момент часу. Необхідне також вміння впливати на цю поведінку. Управління міграційними процесами передбачає володіння міграційною ситуацією, знання основних потоків переміщення людей та факторів, що їх спричинили, наявність відповідних правових та організаційно-управлінських важелів регулювання міграції. Однак сьогодні багато аспектів міграційної сфери все ще залишаються поза правовим контролем: регулювання міграції перебуває у компетенції більше десяти відомств і не має єдиної чіткої координації [2]. Практика регулювання міграційного руху населення України вимагає нового бачення становища людей, оцінки їх соціального стану, умов життя, трудової діяльності. Важливо виявити соціальну значимість різноманітних компонентів системи управління трудовою міграцією, визначити, на що в даний конкретний момент необхідно вплинути, щоб зняти соціальну напругу та розв'язати існуючі суспільні протиріччя.

Література:

1. Демографічні дослідження // Випуск 20. – К.: Видавництво Інституту економіки НАН України. – 1998.
2. Піскун О.І. Основи міграційного права. /Навчальний посібник/. – К.: "МП Леся". – 1998.
3. Овчиннікова О.Р. Математичний підхід до вивчення міграційних процесів // Вісник Технологічного університету Поділля. Науковий журнал. – Хмельницький. – № 1. – 1997.

МОТИВАЦІЯ МІГРАЦІЙ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

НІКОЛАЙЧУК М.В.,
Технологічний університет Поділля,
м. Хмельницький, Україна

Зміни у функціонуванні сільського господарства Хмельницької області супроводжувались поглибленням кризових явищ на ринку праці регіону. Найбільших масштабів набуло зростання рівня прихованого безробіття у сільській місцевості та в невеликих містах. Кон'юнктурні зрушення, які відбулись на ринку праці, значною мірою вплинули на переоцінку самого поняття *робоча сила*, її якості та впливу механічного руху населення на структуру трудових ресурсів.

У 1999 р. найбільш показовою для внутрішньорегіональної міграції була міграція "село-місто", в якій переважав відтік населення з сільської місцевості до міст регіону (див. табл. 1) [1].

Характерним є зростання чисельності трудових ресурсів у міських поселеннях за рахунок сільської місцевості, яке у внутрішньорегіональному міграційному обміні в зазначений період становило 2690 осіб. Приплив мігрантів з сільської місцевості компенсував відтік міського населення у міжрегіональному та міждержавному міграційному обміні і спричинив приріст населення міст області за рахунок його механічного руху на 650 осіб. За аналогічний період втрати сільської місцевості через відтік населення становили 4520 осіб; зниження сальдо міграції відбулося як за рахунок внутрішньорегіональної, так і міжрегіональної і міждержавної міграції. Сільська місцевість відіграє роль міграційного донора, кон'юнктура ринку праці регіону формується переважно за рахунок такого роду міграцій.

Особливістю існуючої ситуації на ринку праці області є вплив двох ключових міграційних факторів. По-перше, це соціально-побутова міграція, пік розвитку якої припав на 70-80 рр. і за рахунок якої були сформовані трудові ресурси міст регіону. По-друге, це наростаючі реформи сільського господарства, а саме: зростання продуктивності виробничих засобів і вивільнення трудових ресурсів з орієнтацією на зайнятість у містах регіону. Соціально-побутова міграція посилюється із покращанням економічної ситуації у містах регіону та збільшенням в них кількості робочих місць. Очевидним є той факт, що такого роду міграція стримувалась поглибленням кризових явищ у економіці області та зниженням рівня адаптації мігранта у кінцевому пункті перебування.